

Dkt. Robert A. Peterson, Theolojia ya Luka-Matendo, Kipindi cha 19, Marshall, Historia ya Matendo, Picha ya Luka ya Paulo

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson na mafundisho yake kuhusu theolojia ya Luka-Matendo. Hii ni kipindi nambari 19, I, Howard Marshall, Historia ya Matendo, Picha ya Luka ya Paulo.

Tunaendelea na masomo yetu katika theolojia ya Luka na Matendo na ya mwisho, na tumtafute Bwana.

Baba mwenye neema, asante kwa kumtuma Mwanao awe Mwokozi wa ulimwengu, hata Mwokozi wetu. Asante kwa kumtuma Roho Mtakatifu mioyoni mwetu, ili tuweze kukuita Baba, Baba. Tufundishe, tutie moyo, utuongoze katika njia, milele tunaomba, kupitia Yesu Kristo Mwokozi na Bwana wetu. Amina.

Tunasoma kitabu kizuri cha Howard Marshall, Maoni kuhusu Historia ya Matendo, na tuko juu ya vichwa vidogo vya muhtasari wa Historia ya Matendo. Kutilia shaka kihistoria ni kichwa kidogo cha kwanza, kisha usuli wa kihistoria katika Matendo, tatizo la vyanzo, motisha ya kitheolojia ya Luka, hotuba katika Matendo, na tano, picha ya Luka ya Paulo, Historia ya Matendo. Katika sehemu iliyotangulia, tumeona baadhi ya mambo yanayovutia kitheolojia ambayo yanaonekana katika utunzi wa Matendo.

Uwepo wao umesababisha idadi inayoongezeka ya wasomi kutilia shaka thamani ya kihistoria ya Matendo ya Mitume. Ward Gaskue , msomi wa kiinjalisti, ameanika kitabu kuhusu Matendo ya Mitume, Historia ya Ukosoaji au Uchunguzi wa Kitaaluma wa Matendo ya Mitume. Ward Gaskue , GASKUE.

Katika karne ya 19, kile kinachoitwa Shule ya Ukosoaji ya Tübingen kiliona Matendo kama jaribio la mwisho la kuficha mgogoro kati ya Petro na Paulo, ambao ilidaiwa ulikuwa umetawala miaka ya mwanzo ya kanisa. Matendo yaliwasilisha picha ya maelewano laini na kuficha ukweli mkali wa mgogoro huo. Kuelekea mwisho wa karne, watafiti wa Sir William Ramsey, haswa, walifanya mengi kudharau tafsiri hii ya Matendo ya Mitume na kuthibitisha ubora wa juu wa kihistoria wa kazi ya Luka.

William Ramsey, Mtakatifu Paulo, Msafiri na Raia wa Kirumi, 1895, na kisha 1920, tena toleo jingine, toleo jingine. Bila shaka Ramsey aliweka hoja hiyo kwa nguvu zaidi kuliko wengi wa watu wa wakati wake wangekuwa tayari kukubali, na alikuwa na uwezo wa kutoa madai kuhusu usahihi wa kihistoria wa Luka, ambao ulizidi kile ambacho kingeweza kuonyeshwa na ushahidi uliopatikana. Kimsingi, mtazamo huo

huo uliwasilishwa kwa kiasi zaidi katika kazi kuu ya usomi wa Kiingereza na Amerika kuhusu Matendo mwanzoni mwa karne ya 20, Mwanzo wa Ukristo.

Wachangiaji wa kazi hii walitoka katika shule mbalimbali za mawazo na kwa hakika hawakuonyesha sifa yoyote kwa Luka kipofu. Kinyume chake, walikadiria kazi yake kwa viwango vya usomi huria na, kwa ujumla, walitambua Matendo kama kazi ya kihistoria yenye thamani kubwa. Uamuzi huu uliidhinishwa katika maoni ya baada ya vita na FF Bruce na CSC Williams.

Wakati huo huo, mwitikio wenye nguvu ulikuwa ukiendelea. Nchini Ujerumani, mtazamo wa kutilia shaka zaidi thamani ya kihistoria ya Matendo ya Mitume ulionyeshwa katika mfululizo wa insha za Martin Debelius, ambaye alitumia mbinu za ukosoaji wa fomu kwenye kitabu hicho. Kisha kukaja maendeleo ya ukosoaji wa uhariri, ambapo kazi ya waandishi wa Agano Jipya kama wanatheolojia wabunifu, wakifanya kazi kwa uhuru kwenye mila zilizopatikana kwao, ilisisitizwa.

Ingawa utafiti mkuu wa Hans Conzelman kuhusu theolojia ya Luka, uliochapishwa mwaka wa 1954, ulilenga injili, uliwathibitishia wasomaji wengi kwamba Luka alikuwa mwanatheolojia hasa na kumdharau mtu kama mwanahistoria. Miaka miwili baadaye, kulifuata toleo la kwanza la ufafanuzi mkubwa kuhusu Matendo na Ernst Haenchen. Mtu yeyote ambaye huenda alifikiri kwamba Rudolf Bultmann aliwakilisha kilele cha shaka ya kihistoria kuhusu Agano Jipya alikuwa katika mshtuko mkubwa.

Mbinu ya Haenchen ilikuwa kuuliza katika kila nukta katika Matendo ya Mitume, Luka alikuwa akijaribu kufanya nini? Aligundua kwamba angeweza kuelezea sehemu kubwa ya Matendo ya Mitume kwa upande wa Luka akitoa simulizi la kujenga la kanisa la kwanza ambalo halikudai chochote kutoka kwa vyanzo vilivyoandikwa na lilitegemea mila ndogo sana ya mdomo. Matokeo yake yalikuwa kwamba usahihi wa kihistoria wa Luka ulionekana kupasuka vipande vipande. Simulizi hilo lilidaiwa kuwa na msingi mdogo katika mila, limejaa kutofautiana na mambo yasiyowezekana ya kihistoria, na kimsingi kuwa matokeo ya akili yenye rutuba ya mwandishi wa riwaya za kihistoria, bila kujali sana au bila kujali mambo yanayochosha kama ukweli.

Kimsingi, mstari huo huo ulichukuliwa katika ufafanuzi wa baadaye wa H. Conzelman, ingawa ufupi wa matibabu yake unamaanisha kuwa shaka yake ya kihistoria inaonekana kuwa ya kiholela na isiyo na msingi wowote kuliko ile ya Haenchen. Kwa sasa, mbinu ya Haenchen Conzelman inaonekana kuwa kubwa na kwa kiasi kikubwa haipingwi barani. Hivi majuzi, katika tanbihi, Marshall anasema, Martin Hengel, *Acts and the History of Earliest Christianity*, 1979, amemtetea Luke kwa nguvu na kuthibitisha kwamba hakuwa chini ya kutegemewa kama wanahistoria wengine wa kale.

Labda si uthibitisho unaosikika, lakini hakika ni bora zaidi kuliko shaka kali. Kushuku kihistoria ndio kichwa chetu kidogo cha kwanza. Ni mambo gani yamesababisha

makadirio haya ya Matendo? Kwanza, kuna historia ya jumla ya kushuku kihistoria inayohusishwa na ukosoaji wa fomu na ukosoaji wa uhariri.

Kwa kawaida hudhaniwa kwamba miduara kanisani, ambayo ilihifadhi na kusambaza mila na kisha kuzijumuisha katika maandishi, ilichochea kitheolojia na kwa hivyo haikupendezwa na kile kilichotokea au haikuweza kuangalia ili kuona ukweli wa kihistoria ulikuwa nini. Kanisa la kwanza, tunaambiwa, halikuwa na nia ya historia, lakini hitimisho hili la jumla halina msingi kimantiki. Kwa hivyo, hitimisho la mlazo ambalo tumesisitiza hapo juu halina thamani ya kukisia na, kwa vyovyote vile, haliwezekani kiasili.

Imeonyeshwa mara kwa mara kwamba motisha ya kitheolojia haizuii maslahi, hasa wakati mwandishi kama Luka anaposema kimakusudi kwamba kusudi lake la kitheolojia lilimpelekea kutoa maelezo ya kihistoria ya mwanzo wa Ukristo. Labda inapaswa kuongezwa kwamba ukosoaji wa fomu na ukosoaji wa uhariri ni mbinu halali kabisa, na hakuna haja ya kuwa na sifa ya kutilia shaka kihistoria. Usuli wa kihistoria katika Matendo.

Mojawapo ya michango mikubwa ya Ramsey katika utafiti wa Lucan ilikuwa ni uthibitisho wake kwamba katika masuala ya historia ya kina, Luka anaonyesha usahihi wa ajabu. Hakika, ni uchunguzi huu hasa uliomfanya Ramsey kuacha kukubali kwake hapo awali mtazamo wa Tubingen kuhusu Matendo ya Mitume kama riwaya ya karne ya pili, lakini ushahidi ulihitaji kuangaliwa upya, na leo, tuko katika nafasi nzuri zaidi ya kuthibitisha uaminifu muhimu wa Matendo ya Mitume katika eneo hili. Kazi kuu hapa ni ile ya AN Sherwin-White na mbinu yake kwa sasa inaendelezwa zaidi na Colin J. Hemer.

Sherwin-White anaandika kwa uangalifu na hadai zaidi ya inavyothibitishwa na ushahidi. Yuko tayari kabisa kukubali kwamba Luka hufanya makosa, lakini lengo kuu la kitabu chake ni kuonyesha kwamba, kwa sehemu kubwa, Luka anaelezea kwa usahihi mandhari ya Kirumi ya karne ya kwanza. Hitimisho linalopaswa kutolewa ni kwamba ikiwa Luka yuko sahihi kuhusu maelezo ya hadithi, kuna uwezekano pia kuwa sahihi kuhusu vipindi vikuu.

Matunda ya mbinu hii yanaweza kuonekana katika ufafanuzi mfupi lakini wenye manufaa wa RPC Hansen, ambaye anamhusisha Luke na kiwango cha juu zaidi cha usahihi wa kihistoria kuliko ilivyo kawaida katika usomi wa Kijerumani. Wasomi wanaozungumza Kijerumani, kwa ujumla, wanaonekana kupuuza Sherwin-White au kusema kwamba hata kama mwandishi ni sahihi kuhusu usuli, si lazima awe sahihi kuhusu hadithi kuu. Mwandishi wa riwaya za kihistoria, inasemekana, anaweza kufanya bidii ili kupata usuli wake halisi.

Pendekezo hili halishawishi kabisa. Linadhania kwamba Luka aliandika kama mwandishi wa riwaya wa kisasa anayejitahidi kupata ukweli halisi. Huu ni uhalisia mtupu.

Pia inapuuza ukweli kwamba usahihi wa Luka unaenea hadi kwenye maelezo madogo madogo ya aina ambayo mwandishi hangeweza kuyafanyia utafiti. Uzembe wa usahihi unaonyesha kuwa si wa bandia. Zaidi ya hayo, tunapaswa kuhitaji ushahidi mzuri kuonyesha kwamba Luka alikuwa akiandika riwaya ya kihistoria kabla ya kuweka kando dai lake mwenyewe la kuandika historia inayoaminika na ushahidi wa usahihi wake.

Tatu, tatizo la vyanzo. Tatizo moja kubwa na Matendo ya Mitume ni ugumu wa kugundua vyanzo vyovyote vilivyotumiwa na mwandishi. Hata kama tunadhania kwamba kitabu hicho kiliandikwa na mwenzake Paulo, yeye mwenyewe haonekani jukwaani hadi sura ya 16, na kwa hivyo, lazima awe alitegemea taarifa kutoka kwa watu wengine kwa kile kilichotokea katika sehemu za awali.

Akiandika mwaka wa 1964, J. DuPont alitoa maoni, akinukuu, haijawezekana kufafanua chanzo chochote kilichotumiwa na mwandishi wa Matendo kwa njia ambayo itafikia makubaliano yaliyoenea miongoni mwa wakosoaji. Nukuu ya mwisho. DuPont, kitabu kilichofupishwa kwa jina la Vyanzo, ukurasa wa 166.

Hakuna kilichotokea baadaye kubadilisha makadirio haya kwa njia yoyote muhimu. Mtazamo wa jumla ni kwamba Luka amefanikiwa kuficha vyanzo vyovyote alivyotumia chini ya mtindo sare wa uhariri. Zaidi ya hayo, ukweli kwamba baadhi ya hadithi zinaweza kuchanganuliwa kwa njia ya kihakiki unaweza kumaanisha kwamba mwandishi hakutegemea masimulizi ya moja kwa moja ya mashahidi wa yaliyotokea, na uchambuzi wa uhakiki-uhakiki wa zingine unaonyesha kwamba zinaweza kuelezewa angalau kwa sehemu kulingana na utunzi wake mwenyewe.

Kama hatuwezi kufuatilia vyanzo vya kazi ya kihistoria inayodaiwa, tunaweza kuwa na msingi mdogo wa kujiamini katika uaminifu wa taarifa iliyomo, hata kama mwandishi alikuwa na nia njema na mwangalifu. Ugumu wa tatizo lazima ukubaliwe, lakini si jambo lisilopingika. Kwanza, katika insha muhimu kuhusu tatizo la mapokeo katika Matendo ya Mitume, Jervel amesema kwamba kuna ushahidi huru kwamba shughuli za mitume na kuanzishwa kwa makutaniko yalikuwa matukio ambayo yalikuwa sehemu ya tangazo la kimisionari la Kanisa, na hivyo hali zilikuwa nzuri kwa uhifadhi wa mapokeo kuhusu historia ya Kanisa.

Pili, hutokea kwamba katika Injili, tunaweza, kwa kiasi kikubwa, kuangalia matumizi ya Luka ya vyanzo vyake. Tukikubali kwamba alitumia Marko na pia chanzo kilichopotea ambacho alishiriki na Mathayo, tunaweza kuona jinsi alivyotumia vyanzo hivi. Inatokea kwamba ingawa alitumia kiasi fulani cha uhuru wa uhariri na hakuuza tu vyanzo vyake kihalisi, alikuwa mwaminifu sana kwa hivyo.

"Kinachotuhusu hapa," alisema FC Burkitt, "si kwamba Luke amebadilika sana, bali kwamba amebuni machache sana. Nukuu kwa ufupi. Ni busara kudhani, hadi kinyume chake kitakapothibitishwa kwamba alitenda vivyo hivyo katika Matendo."

Tatu, hitimisho la DuPont la kukata tamaa kidogo halimaanishi kwamba baadhi ya nadharia kuhusu vyanzo vya Matendo ya Mitume zinaweza kuwa na mantiki zaidi kuliko zingine. Katika sehemu ya pili ya Matendo ya Mitume, sehemu fulani zimeandikwa katika umbo la wingi la nafsi ya kwanza. Matendo 16:10-17, Matendo 20:5-21.18, na Matendo 27:1-28.16. Maelezo ya kawaida zaidi ya jambo hili ni kwamba sehemu hizi zinategemea nyenzo zilizotungwa na mshiriki katika matukio yaliyoelezwa na kwamba mwandishi wa Matendo ya Mitume hajabadilisha mtindo hadi masimulizi ya kawaida ya nafsi ya tatu.

Jitihada nyingi zimefanywa kuelezea vifungu hivi vinginevyo. Imependekezwa kwamba matumizi ya sisi ni mbinu ya kifasihi inayotumika katika muktadha wa safari za baharini au kudai kwamba mwandishi ni mwandishi aliyesafiri mbali na hivyo mwenye uwezo. Maelezo kama hayo hayasemi mengi kwa uaminifu wa mwandishi, lakini kwa vyovyote vile, ulinganifu ambao umetolewa hauthibitishi hoja hiyo.

Inashawishi zaidi kwamba mtindo wa nafsi ya kwanza unaonyesha matumizi ya nyenzo za mashahidi na kwamba hivi ndivyo wasomaji wa Luka wangetathmini. Kuhusu sura za awali za Matendo, dhana inayowezekana zaidi bado ni kwamba Luka alipata taarifa kutoka kwa makanisa mbalimbali na pengine kutoka kwa baadhi ya wahusika wakuu katika hadithi hiyo. Uwezekano kwamba alipata taarifa kutoka maeneo kama vile Yerusalemu, Kaisaria, na Antiokia ni mkubwa.

Kwa kweli, ni vigumu sana kwamba mwandishi wa kanisa la kwanza hangefanya hivyo. Lakini ni lazima ikubalike kwamba Luka amefanya kazi kwa undani sana juu ya vyanzo vyake kiasi kwamba haiwezekani kuvitofautisha kimtindo. Uamuzi wa FJ Fulks Jackson ni kweli hasa kuhusu Matendo ya Mitume.

"Tunapaswa kukumbuka kila mara kwamba ukosoaji wa chanzo katika Agano Jipya kwa kiasi kikubwa ni ubashiri." Imetajwa katika Bruce, FF Bruce, Matendo, ukurasa wa 21.

Katika vifungu vya kibinafsi, mkosoaji anaweza kugundua sehemu ambazo mwandishi anatumia mapokeo. Lakini ni lazima ikumbukwe kwamba mwandishi anaweza kuandika upya chanzo kikamilifu kwa maneno yake mwenyewe kiasi kwamba ni vigumu kupata tena umbo lake la asili. Katika Matendo ya Mitume, kuna hatari ya mara kwa mara kwamba uwepo ulioenea wa mtindo wa mwandishi mwenyewe unaweza kuwashawishi wasomi kuhitimisha kwamba hakutegemea vyanzo.

Jaribu hili lazima lipingwe. Ndani ya wigo wa ufafanuzi huu, Marshall anaandika, uchambuzi wa chanzo hauwezekani na lazima uachwe kwa kazi kubwa zaidi ili kushughulikia kazi hii. Nne, motisha ya kitheolojia ya Luka, hotuba katika Matendo, zinastahili kuzingatiwa zaidi kuliko tulivyoziota hadi sasa katika kozi hii.

Kwa hivyo, hili linakaribishwa. Tayari tumetaja swali la uwepo wa Luka katika theolojia katika Matendo. Njia kuu ambayo inaaminika kuwa hili lilitokea ni jambo linalozungumziwa.

Usomi wa Uingereza, kwa ujumla, umetetea mtazamo kwamba hotuba mbalimbali zilizowekwa kinywani mwa Petro, Paulo, na wengine, au kama si kihalisi, masimulizi ya kile kilichosemwa, angalau nyimbo zinazotegemea mapokeo na kuelezea muundo na maelezo ya mahubiri ya Kikristo ya mapema zaidi. CH Dodd, mahubiri ya kitume na maendeleo yake. FF Bruce, hotuba katika Matendo ya Mitume.

Mwelekeo mwingine katika usomi, unaowakilishwa hasa na Martin Dibelius na Hugh Wilkins, unadai kwamba hotuba hizo hazikuwa na msingi wowote, kama zipo, katika mila na karibu zilikuwa muundo wa Luka mwenyewe, zikionyesha mtazamo wake wa kitheolojia. Msingi wa uamuzi huu wa kutilia shaka upo katika uchanganuzi wa hotuba zenyewe. Inasemekana kwamba yaliyomo hayaendani na vipande vya mahubiri ya awali ambavyo vinaweza kugunduliwa kwingineko katika Agano Jipya, kwamba hotuba hizo hufuata muundo wa kawaida wenye tofauti za kibinafsi ili kuendana na tukio hilo, kwamba lugha na mtindo wao ni Lukan, na kwamba kwa pamoja hutoa muhtasari wa theolojia ya Lukan, kila hotuba ikitoa mchango wake kwa athari kamili.

Hoja hizi hazina nguvu nyingi kama zinavyoweza kuonekana. Kwanza, ni muhimu kuzingatia kwamba katika toleo la hivi karibuni la kitabu chake, Wilkins alilazimika kutoa sifa muhimu za kauli zake za awali, na anakubali kwamba kulikuwa na msingi wa kitamaduni zaidi kwa baadhi ya hotuba kuliko alivyoruhusu hapo awali. Kiwango cha mabadiliko haya ya mawazo hakipaswi kuzidishwa, lakini kina umuhimu fulani.

Pili, wasomi kadhaa wamevutia umakini kwenye uwepo wa vipengele vya kale katika hotuba, hasa mifumo ya Kiyahudi ya matumizi ya Agano la Kale. Mtindo wa hotuba si mzuri kama mtu angevyotarajia kama hizi zingekuwa kazi za fasihi makini. Kwa kweli, ni aina ya upungufu na kutoelewana kidogo kunakoashiria kuingizwa kwa mila katika mfumo wa urejelezaji.

Tatu, ingawa muundo wa kawaida unaweza kufuatiliwa katika hotuba, unaonyesha tofauti kubwa katika matumizi ya mtu binafsi, na kuna makubaliano kati ya hotuba hizo na ushahidi mdogo unaokubalika wa mahubiri ya awali ambao unaweza kupatikana kutoka kwingineko katika Agano Jipya. Mtu anaweza kuuliza kwa haki, ni mambo gani ambayo Petro angewaambia Wayahudi kama hangesema mambo ambayo Luka alimhusisha nayo? Ni vigumu sana kufikiria akichukua mstari tofauti

sana na ule anaodaiwa kuchukua. Mambo haya yanaonyesha kwamba hotuba na matendo yanategemea nyenzo za kitamaduni, ingawa hayatoshi kuonyesha kwamba hotuba zote zilitolewa kwa wakati uliowekwa, jambo ambalo labda liko zaidi ya uthibitisho wa kihistoria kwa vyovyote vile.

Kwa kweli, kuna mambo kadhaa yanayoonyesha kwamba hotuba hazikukusudiwa kuwa ripoti za maneno. Kwanza, ingechukua dakika chache tu kusoma kwa sauti hotuba yoyote. Haiwezekani kabisa kwamba, kwa kweli, wazungumzaji walikuwa wafupi sana, kama sura ya 20 na mstari wa 7 inavyoonyesha, ambapo tunasoma kwamba, oh si ajabu, nikimtaazama Luka, huzuni kubwa, nina uhakika hapa ndipo Paulo, ndiyo, Paulo alizungumza nao akikusudia kuondoka siku iliyofuata, na akarefusha hotuba yake, Matendo 20 na mstari wa 7, huko Makedonia hadi usiku wa manane.

Maneno madogo tuliyo nayo, maneno machache hapa, au muhtasari, ndivyo tulivyo. Hatuna chochote kuhusu mahubiri. Kwa vyovyote vile, basi, hatuwezi kuwa na zaidi ya muhtasari wa aina ya mambo yaliyosemwa.

Ndiyo, hakuna hotuba hapo, ni maneno tu ambayo Paulo aliyasema kwa muda mrefu. Pili, ingawa kuna uwezekano mkubwa kwamba mafundisho ya Yesu yalikumbukwa hasa na wanafunzi wake, na kwa kweli kwamba walijifunza baadhi ya yale aliyowafundisha, kuna uwezekano mdogo sana kwamba watazamaji walikumbuka yale ambayo wahubiri Wakristo wa mapema walisema au kwamba wazungumzaji wenyewe walihifadhi masimulizi kamili ya yale waliyosema. Paulo hakuzungumza kutoka kwa hati iliyoandaliwa huko Listra, mistari 14 hadi 17, au kuandika mahubiri yake baadaye. Kwa uchache, masimulizi ya jumla ya yale yaliyosemwa yatakuwa yamepitishwa kwa Luka.

Tatu, katika sehemu zingine inaweza kuonyeshwa kwamba Luka hakujali kutoa masimulizi ya neno kwa neno ya yale yaliyosemwa. Ujumbe mfupi wa malaika kwa Kornelio unaonekana katika aina tofauti kidogo katika 10:4 hadi 6, na 31, ikifuata katika sura ya 10.

Lakini kuanzia 10:22, na 33, ni wazi kwamba malaika alimwambia Petro mengi zaidi kuliko yaliyo katika ripoti mbili zilizoordheshwa hivi punde. Inafuata kwamba Luka hakuwa akijaribu kutoa zaidi ya maana ya jumla ya ujumbe. Vivyo hivyo ni kweli kuhusu matoleo mbalimbali ya kile alichambiwa Paulo wakati wa kuongoka kwake na sauti ya mbinguni na Anania.

Nne, kuna nyakati ambapo haiwezekani kiasili kwamba Luka angeweza kujua kilichosemwa. Luka hakuweza kujua kile Festo na Agripa walichoambiana katika vyumba vyao vya kibinafsi, 25:13 hadi 22, 26, 30 hadi 32. Wala Wakristo hawakuweza kujifunza haswa kile ambacho washiriki wa Sanhedrini walisema katika kikao cha faragha, 4:15 hadi 17, 5:34 hadi 40.

Katika kisa cha kwanza, Luka angeweza kuelezea aina ya kitu ambacho tabia ya hadharani ya watawala ilionyesha kwamba labda walikuwa wamesema faraghani. Na katika kisa cha pili, baadhi ya wafuasi kutoka Sanhedrini huenda waliwapa Wakristo kiini cha kile kilichosemwa kuwahusu. Lakini katika hali zote mbili hakuna uwezekano wa neno kwa neno kunakili mazungumzo hayo.

Athari ya maoni haya ni kuonyesha kwamba Luke angeweza na alitunga maoni yanayofaa kwa wazungumzaji wake na kwamba tunamtendea isivyo haki ikiwa tunatarajia kutoka kwake maelezo ya kila hotuba. Hii haimaanishi kwamba hotuba hizo ni uvumbuzi wake mwenyewe usio na nidhamu. Tayari tumeona kwamba zinategemea nyenzo asili za aina mbalimbali.

Katika hotuba hizo, Luke amejitahidi kadiri awezavyo kuripoti yaliyosemwa na wahubiri katika kanisa la kwanza. Bado ni jambo la busara kuamini kwamba desturi yake ilikuwa sawa na ile ya Thucydides, pia yeye aliyenukuliwa, lakini Polybius pia angeweza kunukuliwa. Thucydides alisema, "katika visa vyote ilikuwa vigumu kubeba hotuba hizo neno kwa neno katika kumbukumbu ya mtu."

Kwa hivyo, tabia yangu imekuwa kuwafanya wazungumzaji waseme kile ambacho, kwa maoni yangu, kilitakiwa kutoka kwao na matukio mbalimbali. Bila shaka, kuzingatia kwa karibu iwezekanavyo maana ya jumla ya kile walichosema kweli. Thucydides katika Historia yake 1.22.1. Hatimaye, picha ya Paulo ya Luka.

Nambari tano. Kichwa cha tano, picha ya Luka ya Paulo. Haya basi.

Hatimaye, ni lazima kutajwa baadhi ya picha ya Luka kuhusu Paulo, shughuli zake, na theolojia yake. Ni jambo hili, labda zaidi ya jingine lolote, ambalo limesababisha makadirio ya kutilia shaka thamani ya kihistoria ya X. Kesi dhidi ya Luka imefupishwa katika insha ya P. Wilhauer, ambayo ilidai kwamba uwasilishaji wa Luka kuhusu mtazamo wa Paulo kuhusu theolojia ya asili, sheria ya Kiyahudi, Ukristo, na eskatolojia haukuwa sawa kabisa na picha tunayopata kutoka kwa barua za Paulo mwenyewe. Makala haya yamekuwa na ushawishi wa ajabu katika kuwashawishi wasomi kuhusu tabia isiyo ya kihistoria ya X. Hata hivyo, kwa kweli, kesi hiyo imekosolewa vikali na, kwa maoni yetu, imeharibiwa kwa njia ya kusadikisha katika majadiliano mafupi na E. Earl Ellis.

Paul Wilhauer kuhusu Upaulani wa Matendo katika SLA, kurasa 33 hadi 50. Ellis, Injili ya Luka, kurasa 45 hadi 47. Baadhi ya uchunguzi wa jumla wa FF Bruce unathibitisha hoja hiyo.

FF Bruce ndiye Paulo wa Matendo, Paulo halisi. BJRL, ukurasa wa 58. Hii haimaanishi kwamba hakuna mvutano kati ya picha ya Luka kuhusu Paulo na maandishi yake mwenyewe.

Ni kuthibitisha kwamba, kwa maoni yetu, si muhimu sana kiasi cha kutufanya tupuuze Matendo ya Mitume kama si ya kihistoria. Mambo mengine yanaweza kuletwa katika mjadala wa thamani ya kihistoria ya Matendo ya Mitume, lakini haya labda ndiyo muhimu zaidi. Athari ya maoni yetu mafupi yanayokubalika ni kuonyesha kwamba kuna kesi kali kuhusu Matendo ya Mitume kama maelezo ya kuaminika kimsingi ya kile inachoripoti.

Lakini ni lazima ieleweke kwamba hoja za aina ambayo tumekuwa tukitumia haziwezi kuthibitisha ukweli wake wa kihistoria kwa undani, wala hatupaswi kutarajia zaidi kutoka kwa Luka kuliko alichodai kutoa. Hakuweza kutarajiwa kutoa aina ya ripoti ambayo inaweza kupatikana na mtangazaji aliyepo katika kila tukio akiwa na kinasa sauti. Na hata ripoti kama hiyo inaweza kusemwa kuwa ya upande mmoja na ya kupotosha.

Ametupa simulizi la historia ya kanisa la kwanza, ambalo linashughulikia tu vipengele fulani vya maendeleo yake na kupuuza vingine, na ambalo linategemea vyanzo vinavyopatikana kwake na kuandikwa kwa huruma. Tukilishughulikia jinsi lilivyo, tutalithamini zaidi kuliko kudai kutoka kwa mwandishi wake kile ambacho hakujaribu kutoa. Angalau nataka kutoa muhtasari wa asili ya Matendo ya Mitume.

Uandishi. Katika mjadala uliopita, tumeridhika kumrejelea mwandishi wa Matendo kwa jina lake la kitamaduni la Luka. Lakini je, mwandishi, kwa kweli, alikuwa katika Agano Jipya kwa jina hili? Daktari, rafiki, na mwenzake wa Paulo, Wakolosai 4:14, Filemoni 24, 2 Timotheo 4:11. Mistari miwili ya hoja inapendelea utambulisho huu. Kwanza, kuna ushahidi wa ndani wa Matendo. Vifungu fulani vimeandikwa katika nafsi ya kwanza kwa wingi, na tafsiri inayowezekana zaidi ni kwamba vinatoka kwa kalamu ya mwenzake Paulo na kwamba vilijumuishwa katika Matendo bila mabadiliko ya mtindo kwa sababu mwandishi wa chanzo hiki mwenyewe alikuwa mwandishi wa kitabu hicho.

Tunapouliza ni nani alikuwa rafiki huyu wa Paulo, tunaweza kuwaondoa watu mbalimbali waliotajwa kwa majina katika X, kama vile Timotheo, Aristarko, miongoni mwa watu mbalimbali ambao Paulo anawataja katika wenzake huko Rumi au Kaisaria, ikiwa hapo ndipo mahali pa asili ya barua za gerezani. Luka anaonekana kama jina dhahiri. Pili, kuna ushahidi wa nje kutoka kwa waandishi wa kanisa la kwanza.

Ushahidi ulio wazi zaidi ni ule wa Irenaeus karibu mwaka wa 180 BK, ambaye anadai Luka kama mwandishi wa injili ya tatu katika Matendo. Kuanzia hapa na kuendelea, mapokeo hayo yanathibitishwa kwa uthabiti. Yanapatikana katika orodha ya kusitishwa kwa sheria, katika kile kinachoitwa utangulizi wa injili ya Luka dhidi ya Marcionite.

Ushahidi wa waandishi wengine unaonyesha kwamba tangu mwanzo wa karne ya tatu, utamaduni huo hauna shaka. Huenda ukafuatiliwa hadi mwanzoni mwa karne ya pili. Marcion, ambaye alikuwa mfuasi mshupavu wa Paulo na Agano Jipya lake lilikuwa na barua za Paulo na injili moja tu, alichagua injili ya Luka kama injili yake.

Huenda hii ina maana kwamba aliiona kama imeandikwa na mwenzake Paulo na kuelezea mtazamo wa Paulo. Marcion hakujumuisha Matendo ya Mitume katika orodha yake, inayoitwa orodha, lakini utambuzi wake unaowezekana wa uandishi wa injili ya Luka unaweza kutumika kuimarisha hoja ya uandishi wa Luka katika Matendo ya Mitume. Pia kuna maandishi tofauti ya Matendo ya Mitume 20:13 katika chanzo cha Kiarmenia, si Kiarmenia, bali kutoka Armenia, ambacho nacho kinategemea toleo la zamani la Kisiria la Matendo ya Mitume.

Inasomeka, inanukuu, lakini mimi, Luka, na wale waliokuwa pamoja nami tulikubaliana, na kunukuu. Hii haina dai la kuwa maandishi ya asili ya Matendo ya Mitume, lakini inaonyesha jinsi mwandishi wa awali alivyotafsiri vifungu vidogo. Kuna sababu fulani ya kuamini kwamba tafsiri hii inaweza kurudi nyuma hadi wakati wa mkusanyiko wa kile kinachoitwa maandishi ya Magharibi ya Matendo ya Mitume 11:28, ambayo yanaweza kutajwa mapema katika karne ya pili.

Haingekuwa busara kuweka uzito mkubwa kwenye ushahidi huu kutoka kwa maandishi ya Magharibi. Swali muhimu ni kama uamuzi wa Irenaeus na wengine walioshiriki mtazamo wake ni dondoo la busara tu kutoka kwa vifungu vidogo vya Matendo au unategemea, angalau kwa sehemu, mapokeo fulani huru kuhusu uandishi wa Matendo. Hapa, mambo mawili ni halali.

La kwanza ni kwamba mapokeo ambayo tumeyaelezea hayana ubishi. Hakuna ushahidi wowote wa kumtambua mwandishi mwingine wa kitabu cha Matendo ya Mitume. La pili ni kwamba kama mapokeo hayo yalikuwa tu punguzo kutoka kwa ushahidi wa Agano Jipya, inawezekana kwamba mwenzake mwingine wa Paulo angeweza kutajwa.

Kwa kweli, desturi inayounga mkono uandishi wa injili ya Luka katika Matendo ni nzuri kama ile ya waandishi wengine wowote wa injili. Hoja dhidi yake kimsingi inategemea kutokubaliana kwa picha ya Paulo na Paulo wa kihistoria. Tayari tumeona kwamba hoja hii haina nguvu.

Kuhusu tarehe ya utunzi, nitasoma hitimisho la Howard Marshall. Hata hivyo, ikiwa ni busara kushikilia kwamba Luka angeweza kupata picha kamili ya kanisa la kwanza muda mfupi baada ya matukio ambayo anayarekodi, basi tarehe ya mapema inaonekana inawezekana. Tumeona ushahidi ni mgumu.

Kwa upande mmoja, Luka-Matendo haitoi ufahamu wowote wa matukio yoyote baada ya miaka miwili ya Paulo huko Roma, isipokuwa labda kifo chake. Kwa upande

mwingine, inaangalia nyuma kazi yake kwa mtazamo fulani. Kwa hivyo, kuna mengi ya kusema kuhusu mtazamo wa FF Bruce kwamba utunzi wa Luka-Matendo unaweza kuwa ulifanyika kwa muda mrefu, na kazi iliyokamilishwa inaweza kuwa ilitolewa kuelekea mwaka wa 70 BK.

Kwa mtazamo huu, Luka alifikisha hadithi yake kwenye hatua muhimu, kukamilika kwa mchakato wa kuileta injili Roma, kama ilivyoashiriwa na mahubiri ya Paulo bila kuzuiwa huko kwa miaka miwili. Huu ulikuwa kilele kinachofaa kwa hadithi hiyo, na hapa Luka alifurahi kumaliza simulizi lake. Mahali pa utunzi? Ikiwa tarehe ya Matendo haijulikani, mahali pa utunzi wake na mahali pa wasomaji wake waliokusudiwa si dhahiri zaidi.

Ni lazima ikubaliwe kwamba hatujui jibu la swali hili. Hitimisho. Utambuzi wa tarehe na mahali pa uandishi wa kitabu cha Matendo ya Mitume hautusaidii sana katika kuelewa kitabu hicho isipokuwa tunajua jambo fulani kwa uhuru kuhusu kila moja ya mambo haya, ambalo linaweza kutumika kuangazia kitabu chenyewe.

Bila shaka, kama Luka iliandikwa katika tarehe ya awali, kama Matendo ya Mitume iliandikwa katika tarehe ya awali na Luka, mwenzake Paulo, kuna uwezekano mkubwa kuwa na msingi bora katika historia kuliko kama iliandikwa na mwandishi asiyejulikana mwanzoni mwa karne ya pili. Tena, itakuwa muhimu kujua kama kulikuwa na hali fulani maalum ya kihistoria katika kanisa ambayo ilisababisha utunzi wa kitabu. Hata hivyo, hakuna ushahidi kwamba Luka alikuwa akijaribu kukabiliana na mgogoro fulani maalum katika maisha ya kanisa.

Nia zake hazikuwa wazi sana. Kwa bahati nzuri, uelewa na thamani ya kitabu hiki kwa kiasi kikubwa hazitegemei ujuzi wa hali halisi ambayo kiliandikwa. Ingawa hoja nzuri zaidi za tafsiri ya Matendo bado zinaweza kusababisha mjadala mkali miongoni mwa wasomi, mada muhimu za kitabu hicho kimsingi ni wazi na rahisi.

Tunahitimisha jinsi tunavyoshughulikia theolojia ya Marshall ya Matendo ya Mitume kwa thamani ya kudumu ya Matendo ya Mitume. Matatizo maalum katika kanisa yaliyomhusu Luka, katika baadhi ya matukio, yametoweka. Kanisa halijali tena tatizo la Wayahudi na Mataifa na maswali yote madogo yaliyotokana na hili la msingi.

Hata hivyo kitabu hiki kinadumisha thamani yake kwa kanisa la leo kwa njia nyingi. Sampuli moja au mbili zinaweza kutosha. Kwanza, Luka mwenyewe anaonekana kuwa mwandishi mwenye wasiwasi wa kichungaji.

Anaandika ili kusaidia na kusaidia kanisa. Anaonyesha mara moja kwamba historia ya kanisa si taaluma baridi ya kitaaluma bali inaweza kuwa njia ya kuwatia moyo watu wa Mungu. Pili, Luka anaweka wazi kwamba, kwa maoni yake, kazi muhimu ya kanisa ni utume.

Hasemi mengi sana kuhusu maisha ya ndani ya kanisa na anazingatia zaidi kipengele hiki cha kazi ya kanisa. Zaidi ya hayo, kwa Luka, utume unamaanisha uinjilisti, kutangaza habari njema za Yesu, na changamoto ya toba na imani. Tatu, Luka anaonyesha katika kusudi la Mungu hakuwezi kuwa na ubaguzi wa rangi ndani ya kanisa.

Kanisa linaitwa shahidi kwa watu wote, na wokovu hutolewa kwa wote kwa masharti sawa. Nne, Luka anasisitiza nafasi ya roho katika kuliongoza na kulitia nguvu kanisa kwa ajili ya utume wake. Utume si mafanikio ya kibinadamu tu.

Karama za roho hutolewa kwa madhumuni ya utume na si kwa ajili ya ujenzi wa kibinafsi wa kanisa au washiriki wake binafsi. Tano, haya yote yamefupishwa katika ukweli kwamba Luka anaona kanisa kama lililoinuliwa na kuongozwa na Mungu ili litimize kusudi lake lililokusudiwa. Kwa maana hii, Luka anaweza kusemwa kuamini katika theolojia ya utukufu, theolojia. gloriae .

Anaamini katika ushindi mkuu wa injili. Hata hivyo, wakati huo huo, anajua vyema kwamba ushindi wa injili hupatikana tu kupitia mateso na kuuawa kishahidi. Kwa maana hii, anaamini kwa msisitizo zaidi katika theolojia ya msalaba, theolojia msalaba .

Miaka ishirini iliyopita, nilitembelea mji wa Kassel nchini Ujerumani. Sehemu kubwa yake bado ilikuwa magofu yaliyoharibiwa baada ya kuharibiwa kwake wakati wa Vita vya Pili vya Dunia. Lakini katikati ya magofu ya majengo ya zamani, bado kulikuwa na ganda lililovunjika la kanisa.

Ni vipande vya jengo pekee vilivyosalia, lakini upande mmoja, mnara bado ulielekeza angani, na maandishi yalibaki yamechongwa kwa jiwe juu ya mlango. Lakini neno la Mungu hudumu milele. Luka angethamini ishara hiyo.

Hilo ndilo analotuambia.

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson na mafundisho yake kuhusu theolojia ya Luka-Matendo. Hiki ni kipindi nambari 19, I, Howard Marshall, Historia ya Matendo, Picha ya Luka ya Paulo.